

LA INTERVENCIÓ A ESPANYA

per KARL MARX

Prolongant la sèrie «Espanya revolucionària», Karl Marx envià a la redacció de la New York Daily Tribune tres articles, datats el 14 i el 21 de novembre i el 8 de desembre del 1864, que no van arribar a publicar-se. Només coneixem un fragment del segon d'aquests articles, el tramès el 21 de novembre amb el títol La intervenció a Espanya, i que es referia a l'esfondrament del règim constitucional el 1823 davant la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís. Aquest fragment no fou incorporat a l'edició d'articles de Karl Marx i Friedrich Engels titulada Revolución en España, i que amb pròleg de Manuel Sacristán es publicà a Barcelona el 1960. Tenint en compte la dificultat d'accedir al manuscrit original, en anglès, i d'altra banda la conveniència de completar com més aviat millor una sèrie de textos que ha provocat un interès ben comprensible, Recerques dona a conèixer la traducció d'aquest fragment a partir de la versió alemanya inclosa al volum 10 de les Marx Engels Werke, editades per Dietz Verlag (Berlín, 1970).

Sobre el seu interès metodològic no cal afegir res a les observacions de M. Sacristán en el pròleg a l'esmentada edició del 1960. Subratllar, si per cas, que en el fragment que aquí es publica s'hi ilustra aquell afany de Marx per la «comprensió de la peculiaritat, únic camí transitable per arribar a entendre l'acció de lleis socials generals en un medi determinat» (Sacristán, p. 13). És veritat que, volent assolir aquesta comprensió amb la peremptorietat que demana el treball periodístic, Marx no pot destriar sempre els elements significatius dels tòpics improcedents. Però s'equivocaria el lector que, irritat potser per referències com la del «Don Quixot de l'auto de fe», en caracteritzar Don Carlos, o per la descurança amb què Marx recull algunes informacions, negligís l'aportació d'aquests textos «de circumstàncies».

El fragment traduït, igual que tota la sèrie «Espanya revolucionària» en què s'insereix i a què cal referir-lo, testimonia la capacitat de penetració de la metodologia que Marx fa servir, també en les seves col·laboracions periodístiques. Coronant una reflexió sobre la història dels primers

decennis del segle XIX, Marx discrimina amb netedat dos trets bàsics de la segona experiència constitucional a Espanya. El primer, el paper determinant que en la marxa de la revolució tingué l'opacitat del liberalisme urbà per a les aspiracions tàcites d'unes masses rurals que no va saber mobilitzar, amb el seu correlatiu i fatal aïllament. El segon, la posició axial que escau al període 1820-1823 en el desenvolupament del procés revolucionari a Espanya, decisivament orientat per les experiències d'aquest Trienni Constitucional en el seu ritme i les seves formes. Això sol ja fa recomanable la publicació del fragment, perquè no pot dir-se que sigui una constatació òbvia; no ho ha estat, en tot cas, per a gran part de la historiografia, que ha atribuït als esdeveniments dels anys 1820 a 1823 una excepcionalitat equivalent, en definitiva, a marginalitat.

L'esborrany de Marx, naturalment, no duia notes. Les de la versió alemanya han estat substituïdes per d'altres que semblaven més adients amb aquesta edició.

JAUME TORRAS

[...] bandera de la revolució l'exèrcit de Ballesteros, que després de la capitulació del seu Estat Major encara estava concentrat a Priego [de Córdoba], deu milles marines al nord de Màlaga. En aquesta seva segona expedició gaditana,¹ [Riego] va ser fet presoner per un destacament de soldats del general Molitor; lliurat a les bandes apostòliques,² el dugueren a Madrid, on l'executaren el 7 de novembre, quatre dies abans de la tornada de Ferran [VII] a la capital.

1. Per analogia amb la campanya amb què Riego havia procurat estendre per Andalusia el moviment en favor de la Constitució iniciat el primer de gener del 1820 a Cabezas de San Juan (Cadis). La campanya del 1823, però, va tenir un final ben diferent. L'havia iniciada el 17 d'agost, en assabentar-se que Ballesteros, general en cap del segon exèrcit d'operacions, havia capitulat el 4 d'aquell mes amb les tropes de la Santa Aliança; Riego, acompanyat d'alguns oficials, va embarcar-se a Cadis en direcció a Màlaga. Un cop hagué arribat a aquesta ciutat, va prendre el comandament de la divisió del general Zayas, que fou arrestat, i amb aquesta força anà a Priego, refiat de recuperar Ballesteros i el segon exèrcit per a la causa constitucional. L'entrevista, celebrada el 10 de setembre, va ser inútil, i Riego no aconseguí tampoc de sublevar contra Ballesteros la tropa ni l'oficialitat. L'endemà marxava de Priego amb la mateixa força amb què hi havia arribat; després d'un parell de combats desafortunats amb destacaments francesos i de la deserció de tots els soldats que havia tret de Màlaga, Riego fou detingut pels voluntaris reialistes d'Arquillos (Jaén), que el 15 de setembre el dugueren pres a La Carolina i d'allà, per exigència del comandament militar francès, a Andújar. Lliurat als reialistes espanyols, fou conduït finalment a Madrid.

2. Les partides armades de reialistes alçats contra el govern constitucional rebien denominacions diverses, i entre elles les de «bandes apostòliques» i «bandes de la fe», que Marx emprà en aquest fragment. Amb la restauració absolutista, esdevenien els nuclis de les «companyies de voluntaris reialistes» a què fa referència la nota anterior.

No por su culpa caía Riego:
por traición
de un vil Borbón.³

Ferran [VII], un cop s'havien retirat els oficials de les bandes de la fe que a la seva arribada a Madrid li donaren la benvinguda, va exclamar enmig de la cort: «Són els mateixos gossos, però amb collars diferents».

El nombre de religiosos regulars, que era de 16.310 persones el 1822, va passar a ser de 61.727 el 1830, és a dir, augmentà de 45.417 en vuit anys. A la «Gaceta» madrilenya hi veiem que en un sol mes, del 24 d'agost al 24 de setembre del 1824, 1.200 persones foren afusellades, penjades i esquarterades, i això que aleshores no s'havia promulgat encara el bàrbar decret contra *comuneros*, francmaçons, etc.⁴ La Universitat de Sevilla va ser clausurada per anys, i s'establí en lloc seu una escola estatal de tauromàquia.

Frederic el Gran [de Prússia], en una conversa amb el seu ministre de la Guerra, va preguntar-li quin país d'Europa, al seu parer, fóra més difícil de destruir. Veient el ministre força confús, respongué per ell:

«És Espanya, perquè el seu propi govern s'esforça des de fa molts anys a arruïnar-la —i tot és debades».

Sembla com si Frederic el Gran hagués presentit el regnat de Ferran VII.

La derrota de la revolució de 1820-1823 és fàcil d'explicar. Es tractava d'una revolució burgesa, d'una revolució urbana més exactament, mentre que la pagesia —ignorant, inerta, afeccionada a les pomposes cerimònies de l'església— era espectadora passiva d'una lluita de partits que amb prou feines entenia. I a les poques províncies on, per excepció, va prendre part activa a la lluita, fou sempre a favor de la contrarevolució —un fet que no ha d'estranyar-nos a Espanya, «aquest magatzem de costums antics, aquest refugi per a tot el que a d'altres llocs ja ha estat deixat

3. En castellà a la versió alemanya.

4. Es refereix a la real ordre de 4 d'octubre del 1824, que, en el seu article 11è., per exemple, establia que «los que usen de las voces alarmantes y subversivas de viva Riego, viva la Constitución, mueran los serviles, mueran los tiranos, viva la libertad, deben estar sujetos a la pena de muerte»; és clar que també «los masones, comuneros y otros sectarios» havien de ser condemnats «a la pena de muerte y confiscación de todos sus bienes» (art. 9è.) per les expeditives comissions militars que jutjaven tots aquests «delictes». Vegi's *Decretos del Rey N. S. D. Fernando VII*, t. IX, pp. 224-227. Probablement, la font de Marx era l'*Examen crítico de la revolución de España de 1820 a 1823* de Louis MARCELIN, comte de Carné, inserit als volums II i III de Michael QUIN, *Memorias históricas sobre Fernando VII, rey de España* (València, 1840), obra apareguda abans en anglès, a Londres, el 1824. S'hi comenta llargament l'ordre en qüestió, i també s'hi fa referència a la prèvia intensificació de l'activitat repressiva. Però, si és així, Marx ha alterat les dades de Carné, qui escriu que entre el 24 d'agost i el 12 de setembre del 1824 la «Gaceta de Madrid» donà notícia de 112 execucions. Sobre aquesta qüestió pot veure's el llibret de Pedro PEGENAUTE, *Represión política en el reinado de Fernando VII: las comisiones militares*, Pamplona, 1974.

endarrera i oblidat», a un país on durant la guerra de la Independència hom veié pagesos fent servir esperons dels arsenals de l'Alhambra i armant-se amb alabardes i piques d'una primitiva i notable artesanía que havien estat utilitzades a les guerres del segle xv. S'hi afegia una particularitat espanyola, i és que cada camperol que tenia un escut noble damunt la porta de la seva pobra casa ja es considerava a si mateix com a noble; per això, la pagesia en conjunt, tot i essent miserable i explotada, mai no tingué aquell sentiment d'humiliació oprobiosa que l'amargava a la resta de l'Europa feudal. Que el partit revolucionari no va saber com havien d'articular-se els interessos dels camperols amb els del moviment urbà ho confirmen dos homes que tingueren un paper fonamental en la revolució, el general Morillo i [Evaristo] San Miguel. Morillo, poc sospitós de simpaties revolucionàries, escrivia des de Galícia al duc d'Angulema:

Si les *Cortes* haguessin aprovat la llei sobre drets senyoriais i per tant haguessin expropiat els *Grandes* en benefici de la plebs, Vostra Altesa hauria topat amb els nombrosos i temibles exèrcits patriòtics que s'haurien format espontàniament, com va passar a França en circumstàncies semblants.⁵

[Evaristo] San Miguel, per altra banda, ens explica (cf. la seva obra *De la guerra civil de España*, Madrid, 1836) que:

El més gran error dels liberals va ser el de no tenir en compte el fet que la gran majoria de la nació era indiferent o hostil a les noves lleis. Els nombrosos decrets promulgats per les *Cortes* per millorar la situació material del poble no podien produir els efectes immediats que les circumstàncies demanaven. Ni la reducció dels delmes a la meitat, ni la desamortització dels béns dels religiosos regulars, no tingueren com a resultat el millorament de les condicions de vida de les capes més baixes de la població rural. Al contrari, aquesta última disposició, en fer passar la terra de les mans de monjos i frares indulgents a les d'interessats capitalistes, empitjorà la situació dels antics cultivadors, a qui hom apujava els arrendaments; així, la lesió dels interessos materials d'aquesta nombrosa classe n'exacerbava la superstició, commoguda ja pel fet mateix de la venda del sagrat patrimoni de l'Església.

La població revolucionària de les ciutats, aïllada doncs de la massa de la nació, va veure's obligada a refiar-se exclusivament de l'exèrcit i els seus caps per a combatre els *Grandes*, la religiositat rural, el poder de monjos i frares, i la corona, representant de tots aquests elements retrògrads de la societat. Precisament aquesta posició que assumia l'exèrcit

5. Marx no dóna la seva font, però l'obra esmentada de M. Quin publica la representació del general Morillo al cap de les tropes de la Santa Aliança (els Cent Mil Fills de Sant Lluís) que intervingueren a Espanya, el duc d'Angulema (vegi's vol. II, pp. 37 i ss. de l'edició de València).

en el camp revolucionari, junt amb el seu aïllament de les masses, el convertia en un instrument perillós per als qui el manejaven i, en canvi, inofensiu per a l'enemic que havia d'esclafar. De fet, les capes superiors de la burgesia, els anomenats *moderados*, esdevingueren aviat indiferents a la revolució, que més tard acabarien traint amb l'esperança que una intervenció francesa els permetria d'establir llur poder i de gaudir així tranquil·lament dels fruits d'una nova societat sense deixar-hi participar els plebeus.

L'efecte positiu de la revolució de 1820-1823 no va limitar-se a la gran efervescència que eixamplà els horitzons per a les més nombroses classes de la nació, renovant llur caràcter. La segona restauració, amb la qual els elements retrògrads de la societat van adoptar formes insuportables i incompatibles amb l'existència nacional d'Espanya, fou ella mateixa un producte de la revolució. I el seu principal resultat havia de ser l'exacerbació de l'antagonisme fins al punt de fer impossible qualsevol compromís i inevitable una guerra a mort. Segons lord Liverpool, mai un canvi polític tan gran no s'havia fet amb menys violència i efusió de sang que la revolució espanyola dels anys 1820-1823. Si tenim present això en considerar la guerra civil de 1833-1843,⁶ que va acabar a sang i foc amb les forces del passat dins la societat espanyola, tot degradant-se amb actes de canibalisme, no podrem atribuir la brutal salvatgeria d'aquest període al caràcter particular de la nació espanyola, sinó a la força de circumstàncies idèntiques a les que a França imposaren el regne del Terror. Però mentre els francesos, centralitzant-lo, escurçaren la duració del Terror, els espanyols el descentralitzaren, fidels a llur tradició, i amb això l'allargaren. D'acord amb la tradició espanyola, el partit revolucionari difícilment podia triomfar mentre ataqués la corona. Per a imposar-se a Espanya, a la revolució mateixa li calia presentar-se com a auxiliar de la corona; la lluita entre les dues societats havia de prendre la forma d'una lluita entre interessos dinàstics contradictoris. L'Espanya del segle XIX va fer la seva revolució amb facilitat així que pogué donar-li la forma de la guerra civil del segle XIV. Va ser Ferran VII qui donà a la revolució un nom reial —el d'Isabel—, mentre que ell s'aliava amb el Don Quixot de l'auto de fe, Don Carles. Ferran VII es manifestava fidel al seu caràcter fins al capdavant. Així com durant tota la seva vida havia enganyat els liberals amb promeses falses, ¿per què no s'havia de permetre la humorada de traïr els *serviles* des del seu llit de mort? En matèria de religió sempre havia estat un escèptic. Res no el va poder convèncer que ningú —ni tan sols l'Esperit Sant— fos alguna vegada prou sincer per a dir la veritat.

6. Amb un criteri ben plausible, Marx agrupa sota la denominació de «guerra civil» tant els anys de la primera guerra carlina com els de la regència d'Espartero.